

SÂDEDDİN KÖPEK

(ö. 636/1238-39 [?])

Anadolu Selçuklu dönemi devlet adamlarından.

Hayatının ilk yılları ve Anadolu Selçuklu sultanlarının hizmetine nasıl girdiği hakkında bilgi bulunmamaktadır. Yaptırmış olduğu kervansarayın kitâbesinden adının Köpek b. Muhammed, lakabının Sâdeddin olduğu anlaşılmaktadır. Köpek'in Türkçe'de yaygın olmamakla birlikte isim olarak kullanıldığı, Artuklular'da bir Türk beyinin bu adı taşıdığı ve bu adın hakaret anlamı içermediği bilinmektedir. Sâdeddin Köpek, I. Alâeddin Keykubad'ın 623 (1226) yılında Eyyûbîler'e karşı düzenlediği bir sefer esnasında Harput civarında meydana gelen savaşta Selçuklu ordusunun sol kanat kuvvetlerinin kumandanıydı. Mengüçük Beyi Dâvud Şah, I. Alâeddin Keykubad'a tâbi olduğunu bildirmek üzere Kayseri'ye geldiğinde (1225-1228 arası) kendisine verilecek ahidnâmeyi kaleme alan Sâdeddin Köpek'ten İbn Bîbî'nin kayıtlarında emîr-i şikâr, nakkaş ve mimar olarak bahsedilir. I. Alâeddin Keykubad'ın 1226-1236 yılları arasında Beyşehir gölü yakınlarında yaptırdığı Kubâdâbâd Sarayı'nın mimarının Sâdeddin Köpek olduğu kaydedilmektedir.

Büyük oğlu Gıyâseddin Keyhusrev'i bırakıp diğer oğlu İzzeddin Kılıcarslan'ı veliaht tayin eden Alâeddin Keykubad yediği av etinden zehirlenerek ölmüştü (4 Şevval 634 / 31 Mayıs 1237). Sultanın bir suikast ihtimalini akla getiren ölümünün hemen ardından Gıyâseddin Keyhusrev'in adamları kendisini Keykubâdiye Sarayı'ndan alıp Kayseri Sarayı'na götürerek tahta çıkardılar. II. Gıyâseddin Keyhusrev'in tahta çıkmasında başrolü oynayan Sâdeddin Köpek sultanın en sadık adamı oldu. Sâdeddin, Anadolu Selçukluları'nın hizmetinde bulunan Hârizm askerlerinin reisi Kayırhan'ı kendisine rakip görerek Keyhusrev'i onu bertaraf etmeye ikna etti. Zamantı Kalesi'nde hapsedilen Kayırhan'ın bir müddet sonra hapiste ölmesi üzerine bütün Hârizmli beyler ve askerleri Selçuklu topraklarını yağmalayıp doğuya doğru çekilmeye başladı. Sultanın Emîrül-ümerâ Kemâleddin Kâmyâr kumandasında gönderdiği ordu Hârizmliler tarafından yenilgiye uğratıldı. Sultanın atabegi Şemseddin Altun-aba'nın bu gelişmelerden kendisini sorumlu tuttuğunu öğrenen Sâdeddin Köpek, II. Kılıcarslan devrinden beri devlete hizmet eden yaşlı atabegi öldürttü . Sıranın kendisine geldiğini farkedен Vezir Tâceddin Pervâne çareyi iktâ Ankara'ya kaçmakta buldu. Sâhib Şemseddin İsfahânî, saltanat nâibi Emîrül-ümerâ Kemâleddin Kâmyâr'a Köpek'in zulmü konusunda sultanı uyarmak

gerektiğini söylediye de Kemâleddin Kâmyâr hayatından endişe duyduğu için buna yanaşmadı. Saltanatını düşünen ve özellikle kardeşi İzzeddin Kılıcarslan'dan çekinen sultan da bu gelişmeler karşısında sessiz kalmayı tercih etti. Sâdeddin Köpek, sultandan aldığı bir fermanla İzzeddin Kılıcarslan'ın annesini Ankara'ya gönderip boğdurttu. Sultanın henüz erkek çocuğu olmadığı için kardeşleri Kılıcarslan ile Rükneddin'in hayatlarına dokunmadı. Onları Borgulu Kalesi'ne bizzat götürerek hapsetti. Sultanın erkek çocuğu dünyaya gelince Mübârizüddin Armağanşah'ı onları öldürmekle görevlendirip Borgulu Kalesi'ne yolladı. Ancak Armağanşah, Kılıcarslan'ı ve Rükneddin'i öldürmedi; durumu sultandan ve Sâdeddin Köpek'ten gizleyerek geri döndü.

YÖNETİME HAKİM OLMASI

Sâdeddin Köpek, Ankara'ya giderken Akşehir'de bir muganniye ile gayri meşru ilişkide bulunmakla itham edilen Tâceddin Pervâne'nin Ankara'da recmedilerek öldürülmesini sağladıktan sonra yönetime tamamen hâkim oldu. Sultanı istediği gibi yönlendiren Sâdeddin Köpek'ten diğer devlet adamları ve emîrler korkmaktaydı. Hatta bu sırada önemli bir görevde bulunmayan, fakat daha sonraki yıllarda Anadolu Selçuklu Devleti'nin kaderine tesir edecek olan emîr Celâleddin Karatay bu korkuyla görevini bırakıp bir köşeye çekildi. Gücü günden güne artmakla birlikte siyasî ve askerî alanda herhangi bir başarısı bulunmayan Köpek, kendini yüceltecek önemli bir zafer elde etmek amacıyla ordunun başına geçerek Eyyûbîler'in hâkimiyeti altındaki Sümeysât (Samsât) Kalesi'ni kuşattı. Kalenin idaresini elinde bulunduran hıristiyanlar direnecek durumda olmadıklarından uğurlu saydıkları meşhur haçlarına dokunulmaması şartıyla kaleyi teslim ettiler (Zilkade 635 / Haziran-Temmuz 1238). Bu sırada civarda bulunan bazı kaleler de ele geçirildi. Sâdeddin Köpek, sefer dönüşü eski emîrlerden Hüsâmeddin Kaymerî'yi işlemediği bir suçla itham ederek Malatya'da tutuklatıp mallarına el koydu. Sümeysât'ın ele geçirilmesinin ardından nüfuzu bir kat daha artan Köpek, başarılı bir kumandan ve tecrübeli bir devlet adamı olan Kemâleddin Kâmyâr'ı Konya yakınlarında Gâvele (Gevele) Kalesi'ne göndererek orada öldürttü.

İHTİRASI

Bu olaydan sonra II. Gıyâseddin Keyhusrev'i de saf dışı bırakıp Selçuklu tahtına oturmanın hesaplarını yapmaya başladı. Ancak bunun için Selçuklu hânedanına mensup olduğunu ispatlaması gerekiyordu. Köpek bu konuda da bir çözüm yolu buldu. **Annesi Şehnaz Hatun'un Sultan I. Gıyâseddin Keyhusrev ile gayri meşrû ilişkisi olduğunu, I. Gıyâseddin'den iki aylık hamile iken bir başkasıyla evlendiğini, kendisinin bu nikâhtan yedi ay sonra dünyaya geldiğini, yani I. Gıyâseddin Keyhusrev'in gayri meşrû çocuğu olduğunu iddia etti.** Öte yandan devletin kötü gidişinden sultanı sorumlu tuttu ve onun Abbâsî halifelerinin sancağını değiştireceği, Abbâsîler'i tanımayacağı söylentisini yaymaya başladı. Bu iddialar sultanın ve

halkın tepkisine yol açtı.

Sâdeddin Köpek'i bertaraf etmeye karar veren sultan çok güvendiği hassa kölelerinden birini gizlice Sivas Subaşı Hüsâmeddin Karaca'ya gönderip Sâdeddin Köpek'in ortadan kaldırılmasını emretti.

Hüsâmeddin Karaca, Kubâdâbâd Sarayı'nda bulunan sultanın yanına gitmeden önce Sâdeddin Köpek'e misafir olarak güvenini kazanmaya çalıştı ve kendisine sultanın hizmetine girmek istediğini bildirdi. Sâdeddin nezdinde gittikçe itibarı artan Hüsâmeddin Karaca daha sonra bir ziyafet sırasında

Köpek'i öldürmeye çalıştıysa da başaramadı

Ancak bu esnada Emîr-i alem Togan'ın kılıç darbesiyle yaralanan Köpek kendini sultanın şaraphanesine attı; burada şarabdâr ve adamları tarafından öldürüldü.

Cesedi demir bir kafes içine konularak Kubâdâbâd Sarayı'nın kale burcuna asıldı (muhtemelen Cemâziyelevvel 636 / Aralık 1238).

NASIL BİRİYDİ?

Sâdeddin Köpek hakkında geniş bilgi veren İbn Bîbî onun halka iyi davrandığını, mazlumlara yardım edip zalimleri şiddetle cezalandırdığını, özellikle iktâ sahiplerinin çiftçilerden haksız vergi almalarını önlediği için onlar tarafından çok sevildiğini, cömert ve hoşsohbet olduğunu söyler. Köpek'in Hârizmliler'e karşı yanlış politika izlemesi ve çok değerli devlet adamlarını öldürtmesi

devletin temellerini sarsmış, bu sebeple Anadolu Selçuklu tarihinde kötü şöhret kazanmış ve uğursuz bir kişi olarak tanınmıştır.

Osmanlı tarihçilerinden Münecimbaşı Ahmed Dede ondan "habis Köpek" diye bahseder, yaratılıştan soysuz, müfsit ve hasetçi bir emîr olduğunu kaydeder.

Sâdeddin Köpek'in 633-634 (1236-1237) yıllarında Konya'ya 22 km. uzaklıkta, Aksaray-Konya karayolundan 5 km. içeride Tömek köyü yakınında yaptırdığı kervansaray

Zazadin Hanı

diye meşhurdur. "Zazadin" ismi Sâdeddin'in halk arasında söylenen bir şeklidir. Bazı araştırmacılar, Arapça kitâbede yer alan "Köpek" kelimesinin "b" ile yazılmasından dolayı ismin Kübek veya Köbek olabileceğini kaydederse de bu durumun Arapça'da "p" harfinin bulunmayışıyla ilgili olduğu açıktır.

Kaynak: [İslam Ansiklopedisi](#)